

Wouter Kusters

in Filosofie Magazine, jaargang 14 nummer 1, februari 2005, p. 61.

<http://home.wanadoo.nl/wku/Philosophy/Claassen.htm>

Rutger Claassen: Het eeuwig tekort

In onze tijd is overal veel van: veel eten, veel auto's, veel keuzemogelijkheden. Vreemd genoeg hebben we ook van het *omgekeerde* veel, namelijk veel geldtekort, veel tijdsgebrek, en veel schaarste. Hoe meer onze verlangens bevredigd worden, hoe meer nieuwe verlangens de kop op lijken te steken.

De economische wetenschap houdt zich bezig met de manier waarop behoeftes efficiënt bevredigd kunnen worden. Maar waar die behoeftes vandaan komen, en of er ooit een einde komt aan de verlangens, daarop hebben economen geen antwoord. Rutger Claassen doet in *Het Eeuwig Tekort* wel een poging deze vraag te beantwoorden. Hij speurt na wat er over schaarste is gezegd door filosofen, economen en sociologen en plaatst dit in een toegankelijk betoog over de huidige tijd van overvloed en onbehagen.

Er zijn grofweg twee benaderingen van schaarste mogelijk. Aan de ene kant wordt in het liberalisme schaarste als iets positiefs gezien: het gebrek dat een individu ervaart zet hem ertoe iets aan dit gebrek te doen en om spullen te produceren waarmee eigen en andermans tekorten teniet kunnen worden gedaan. Volgens deze individualistische visie streeft ieder zijn eigen voorkeuren na, en leidt schaarste tot zelfontwikkeling doordat ieder op persoonlijke wijze de eigen gebreken definieert en oplost. De een zal het gemis van een zeiljacht als gebrek ervaren, en zal zijn leven vorm geven door te sparen voor een jacht en zich te verdiepen in zeiltechniek. Een ander zal het gemis aan schildervaardigheden als nood ervaren en zich proberen te ontwikkelen en uit te drukken door het volgen van schildercursussen en het bezoeken van tentoonstellingen.

Onverklaard blijft waarom ieder gestilde behoefte weer een nieuwe behoefte wakker moet roepen. Ook zouden we volgens deze visie gelukkiger moeten worden naarmate onze behoeftes meer vervuld raken. Echter, de groeicijfers van de ontevredenheid en het tekort lijken gelijk op te lopen met die van het bruto nationaal product. Nog een bezwaar tegen de optimistische kijk op gebrek is dat per definitie niet alle mensen al hun behoeftes kunnen vervullen. Sommige behoeftes hebben namelijk betrekking op de vergelijking met anderen: als iedere zeiler het snelste zeiljacht wil hebben, dan zullen óf vele zeilers deze behoefte nooit kunnen bevredigen, óf ze moeten allen hun eigen wedstrijd winnen, maar dat is een schrale troostprijs. Probleem van het naïef individualisme en liberalisme is volgens Claassen dat de behoeftes die betrekking hebben op de relaties met anderen worden onderschat.

Voor de andere visie op schaarste zijn juist deze sociale relaties fundamenteel om de cirkelgang van behoeftebevrediging en ontevredenheid te verklaren. Men begeert namelijk niet wat men zelf wil, maar wat de *ander* begeert. Om ons heen en in de reclame zien we wat voor spulletjes anderen hebben, en wij denken dat als we maar zo worden als de ander we zelf ook gelukkig worden. Daarbij denken we dat het ons allerindividueelste verlangen is om in de vrieskou op lange latten ons van een berg te laten glijden, maar in feite worden we geleid door media en imitatie. Belangrijkste bezwaar tegen dit idee is dat wanneer dit consequent doordacht wordt, het leidt tot een vorm van ascetisme, waarbij alle behoeftes en verlangens als sociaal en *dus*

inauthentiek worden verworpen. Ook hier blijft – althans volgens Claassen – onverklaard waarom reclame voor het ene product wel aanslaat en voor het andere niet.

Typend voor Claassens denkwijze is dat hij kiest voor de gulden middenweg. Hierbij laat hij zich inspireren door Hannah Arendts onderscheid tussen noodzakelijke arbeid, duurzaam werk, en betekenisvol handelen. Tegenwoordig wordt alles in de consumptie- en productiesfeer van de betaalde noodzakelijke arbeid getrokken. Claassen pleit voor een beperking van het hieraan ten grondslag liggende concurrentieprincipe met name in de domeinen waar men zinvolle producten schept in gezamenlijk handelen. In het onderwijs bijvoorbeeld zouden kinderen niet alleen moeten leren hoe ze later flexibele arbeidskrachten kunnen worden in de kenniseconomie, maar ook hoe ze sociale zelfstandige personen kunnen worden in een betekenisvolle duurzame gemeenschap. Ouders zouden hierbij het goede voorbeeld moeten geven.

Dit zijn misschien wat magere voorstellen om de mallemolen van het Westers Vooruitgangdenken te veranderen. Maar ze zijn wel praktisch en dat is een sterk punt van dit boek: Claassen maakt met concrete voorbeelden duidelijk hoe abstracte filosofische gedachten de problemen van onze tijd kunnen verhelderen. Zo klinken zijn alledaagse voorstellen na lange omzwervingen door de filosofie vanzelfsprekender en overtuigend en krijgen meer doordachte diepgang.